

Asszonyok a Virág utca négyben

MANYIKA

Hamarosan itt a dél. Hamarosan megkondul a nagytemplom óriásharangja, a mélyen, tompán bűgő, amely akár egy tapasztalt, öreg anyamadár fiókáiból, könnyed, lebegő dallamot csalogat elő a többiből. A vékonyabb falú, más-más öntésű ércetek is meglódulnak, nyelvük engedelmesen lendül bronzfaltól bronzfalig, mindig ugyanazon a pályán, folyvást egy ritmusban.

A levegő rezgése minden idegszálát felborzolja, a hanglökések újra és újra szíven ütik, s ő visszafogott lélegzettel figyelni riadt dobbanásait.

Fáj harangszót hallania. Fáj még ma is, öt év múltán is fáj.

Mint egy üres, áttetsző tojáshéj veszi körül, burkolja be és védi egyedülvalósága, az küldi el otthonról reggel, kényszeríti ideállani a pult mögé, mozditja tagjait cselekvésre, s mintha az tartaná meg feje fölött a régi, rozoga kis üzlethelyiség tetőszerkezetét, fal és fal között az állandó feszítvolságot — személyétől, legbenső önmagától távol az embereket. Ám az erőszakos, illetlenül tolakodó hangokat nem tudja kiharancsolni az életéből mégsem. Beledübörögnek, dudálnak, csikorognak, füttyögnek, kiáltoznak abba a tengermély csöndbe, amelybe annak idején megkapaszkodott, amelyből felszínre bukkanni ma sem kívánkozik.

Ebben a mélységben élni még lehet. Vagy elmúlni nem lehet?

A tengerfenék más. Dermesztő: hideg, sötét, hangtalan. Próbálta azt is. Feküdt a besötétített szobában napokon át, bezárkózva, egyedül. Mindig a hátán feküdt. Úgy érezte, fölötté sok kilométernyi magasságban kezdődik az élet... ott fenn kanyarognak a tárnák, ott lebeg, a most már örökre reáboruló éjszaka fölött a bányamély is. Valóban, mintha a tenger fenekén vártakozott volna... maga sem tudta, mire. Leginkább könnyű álomra, s abból siklani át az elmúlásba észrevétlen... valahogy így.

Az erőszakos hangok azonban kifogtak rajta. Hallójáratában csengőket berregtetett lassú ütemben keringő vére, egyre erőteljesebben, egyre elviseihetlenebbül. szakadatlanul. Vörös golyók közelítettek lehúnyt szemhéja alatt szembogarához, abban robbantak föl: a sötétség piros-fekete szilánkokra hasadt.

Egyszerre csak nem bírta tovább.

Kivonszolta magát a konyhába. Lábai meg-megbicsaklottak, kezével a bútorokba kapaszkodott, s percekig mozdulatlanul állva lihegett a mosogató fölé hajolva, míg a fényesen vibráló, sok csap között meglelte azt az egyet, a valódit, s majd szíve szakadt meg, mire vizet facsart belőle. Alája tartotta a tenyerét, abból ivott.

Lassan feljebb és feljebb emelkedett. Azután, hogy a testét váratlanul megtámadó szagatások elcsitultak, egy lány tojás, pohárnyi aludt tej, csésze tea elfogyasztása után újra látó szemmel nézett körül a lakásban, a kertben, tehát a világban — s ösztönösen helyezkedett el benne.

Hogy ki a győztes, az élet, vagy ő, ezen sohasem gondolkodott. Hogy önmagát, vagy fájdalmát győzte-e le, ha nem legyőzetett: nem tudta. Nem is volt fontos, ma sem az.

Élni ebben a mélységben még lehet.

A várt és rettegett harangszó most valamiként mégis váratlanul érte, dermedten állt lecsüggesztett fejjel, mint akit ostorral vernek. Vagy harangnyelv-bunkóval. Végtere mindegy.

Most lehúzhatná a külső rácsot. Tizenkettőtől kettőig zárva a bolt. Reggel hatra jön, hétkor nyit, délután ötkor zár. Elvben. A zöldségboltok nyitvatartási rendje nagyjából mindenütt ez. Ha jól tudja.

A harangzúgás veszt az erejéből. Minden erő kimerül egyszer, minden nagy nekilendülés ellanyhul, minden elmúlik. Most bezárhatna, valóban.

Am az úttesten szegény Bakai néni nem az örök üdvösséget feltalálni siet át szabálytalanul. A virágstandon szegényes kis portékája csak most fogyhatott el, szégyenkezve óvakodik be ide még a szokásos fél kiló krumpliért, kis fej káposztáért, esetleg két szem paprikát, paradicsomot venni — attól függ, mennyit árult, csörög-e az apró, akad-e megsmogatnivaló papírpénz abban a régi, rongyos bukszában, s ha igen, hát mennyi.

A szenvedésnek száz és száz arca van. Meg kellett tanulnia: megtanulta. Mindenki másképpen kínlódik ezen a világon.

Mosolyogni Manyika, mindig mosolyogni. Ezekre a tengődőkre különösen. Élhetsz magadnak, de nem élhetsz magadért.

Fél egy elmúlt. Az üzlethelyiséget csak a lehúzott rácson s a kirakatablakon bevetődő fény világítja meg. Az üvegtáblák akár a hólyagpapír, már átlátni se lehet rajtuk tisztességesen. Reggel korábban jön, megtisztítja őket. Mindig, mindenre figyelni kell.

A levegő állott meleg, mégsem nyithatja ki a raktár ajtaját. Onnan a hűvösebb légárammal együtt a romlásnak indult áru csipős, étvágyrontó, lélegzet-elállítóan szúrós aromája tódulna ide.

A szállítók ígérték ugyan, hogy ma reggel friss árut hoznak, hogy ezt a semmire sem jó maradékot lemérik, visszaruként levonják a készletből... Ha ma nem jönnek, ki tudja, mikor? Már ebben a helyiségben is akad olyan gyümölcs, lötytyedt paradicsom, amelyet, ha tulajdona lenne a bolt, el nem adna semennyiért. Arra pedig, hogy a petrezselyemgyökér, sárgarépa mennyit veszített már a súlyából, amióta itt töpped össze a szeme láttára, gondolni se mer.

Lám, ni. Olyasmik is megfordulnak már a fejében, amik annak előtte... hát nem mindegy? Mégse lenne mindegy?

Ebédeljünk. Hisz élni kell.

A papírban a szokásos. Két vékony szelet kenyér. Pecsenyezsírral kente meg egy-egy oldalukat, közöttük a tegnapról maradt szeletke sült. Egy zöldpaprika, egy paradicsom, pohárka tej. Bármilyen lassan eszegeti, tíz perc múltán nyoma sincs már a morzsának se.

Indulnia kéne, s ma valamiként nehezebbre esik ez is.

Kényszeredetten rakosgat még el ezt-azt, majd kihozza a csokrot a raktárból. Kora reggel mindig azzal kezd a napot, hogy az egész nagy, otthoni keretet végigjárja, amelybe mást alig ültet, mint virágot, s a legszebb szálat gondosan, kerti ollóval levágja. Itt vízbe teszi, hűsölteti a félhomályban. Szűkös kis ebédje után kerékpárra ül, s megy vele a temetőbe az urához, a fiához.

Ilyentájt már zsibbad a keze, zsibbad a lába... a szíve rendetlenül kalimpál. Nem a munkától, ma már tudja. Mindez a déli harangszóval kezdődik. Az jelzi: közeleg az idő. A mindennapi látogatás ideje.

Locsolókanna, kiskapa, kicsi gereblye, virág. Az utolsó fehér gladióluszok

az idén, nagykelyhűek, dúsak, nehezek. A karja egyik hajlatából a másikba helyezi, a súly meghúzza mind a kettőt. Még a vállizületei is belésajdulnak. Lassan betölti a negyvennyolcat... semmi sem megy úgy, mint régen.

Régen!

Jobb elfelejteni, mint volt régen.

A kerékpár inkább nyeklik-csuklik, mint halad vele, az olajozatlan tengely fel-felsír. Az ismerős házak kelletlenül hátrálnak, s a kapualjak hűse ugyancsak csalogatja elfeledni a déli nap forróságát, ezer apró, gyémántos nyilát, mintha az a tűzgolyó odafent, a felhőtlen kék égen soha el nem múló, s minden nyári reggelen újratöltekező torkolattüzzé nem hevülne! Hol elébe kerül az ember, hogy lélegezni alig bír fojtogató, száraz melegétől, hol hátulról éri gerincét görbíteni, tarkóját célba venni... ettől káprázik igazán a szeme, nehezebb a kereszt, ez az önként vállalt, belső kényszerűségből fakadó, keserves kötelesség.

Béke utca.

Legújabbban mindig jól karbantartott a betonút: könnyebb legyen eltávozni erről a világról. Utazzunk simábban, egyszerűbben, zökkenésmentesen.

Béke utca. Az ő eszmélése idején is ezt a nevet viselte, azelőtt pedig ki tudja, meddig viselte már?

Ötödik esztendeje, hogy kora tavasztól késő őszig naponta idejár, s békeségre itt még kevésbé lel, mint odahaza. A hantokat meg-megtántorodva olykor hullámszíni, szinte háborogni látja. Hogyan is békélhetek volna meg a sorsukkal azok, akik alattuk fekszenek? Akik fiatalon, vagy javakorabeli állapotukban ítéltettek elmúlásra? Mert az öregek... hagyják. De folyton soha nem ismert gyermekarcok jelennek meg előtte a képzelet káprázatában, egy-egy autóbaleset, gyors lefolyású betegség áldozatai... fiataloké, akik élni se kezdtek el igazán.

A sírkövek mintha rákiáltottak volna, megállították, amint tekintete az évszámokra, majd a nevekre tapadt hirtelen. Az első időkben, az első évben különösen. Azután más-más mellékutakkal próbálkozott, szigorúan maga elé nézett, soha jobbra, soha balra. Nem akart se látni, se hallani.

Béke utca.

Minden városban föltalálni.

Aki valaha, valamikor az elsőt így nevezte el, temetett-e már? Olyat, akit egész lelkével, szíve minden dobbanásával, igazán szeretett?

Alig hiheti.

Nyugodhat-e békében, fogadhatta-e az elmúlást megbékélten a fia, aki húszévesen maradt a tárnában? Az ura, aki ugyanott, ugyanakkor... ugyanabban a legsötétebb órában... Máig sem tudja, mi történt voltaképpen. Szeme befelé néz, agyát köd borítja játékonosan, ha képet próbál alkotni felőle. A szerencsésen-épen, vagy sebesülten kimenekítettek elkerülik, asszonyaik csakúgy. A hivatalos személyek pedig: legyen vigasza, hogy nem szenvedtek sokat. Sokat! Mintha elmúlni olyan könnyű lenne. Tudja, megróbálta. Különben pedig mindig, mindenkinek ugyanezt mondják. Mi mást mondhatnának? Pedig ő akkor sem jajveszékelt, könnye sem csordult, csak éppen úgy érezte, megállt a föld forgása, minden megállt, levél sem rezdül, szél sem fúj, hang nem hallatszik... a kezét sem tudta fölemelni.

Értelme fölfogta, ám szíve nem fogadta el, hogy minden elveszett.

Nem ő vesztett mégsem: azok ketten, mert ők az életet, ő csak a fiát, az urát. Élete értelmét.

Lelki békéje miatt azt javasolták, ne nézze meg őket. valójában lehetlenné tették, hogy másképpen döntsön. Szavaikat még most is hallja, a reszelős hangokat, arcukat nyitott szemmel, lehunytt szemmel is látja, ha akarja, ha nem. A feszező kint nagynehezen összeszedett vonásaikon. A zavarodott rettegést szemükben. A kezeiket, amint nem tudtak velük mit kezdeni. Mindent megértett.

Végre leszállt a kerékpárról. Tüdeje, akár a lyukas pumpa, nehezen szedte a levegőt. Alig láthatóan, de mindvégig emelkedett az út, megérezte már. Egyetlen autó árválkodott a parkolóban, ilyentájt nemigen találkozni itt senkivel.

Mindjárt mellékútra fordult, a hársak alatt már megkönnyebbülten lélegzett. De azért óvatosan lépegetett a régi, neves nagy családoknak emelt, olykor hivalkodóan túlméretezett sírkövek között, s mereven nézett maga elé. Minden oldalról gonddal vésett, itt-ott megkopott, mégis ismerős nevekkel találkozhatott volna a tekintete. A vibráló hőségben, az ezüstösen erőszakos fényben s a fülledt árnyékban egyformán fel-felsejlettek a nevek valahai viselői, így is mindig tudta, pillantást sem vetve rájuk, kinek hamvait közelíti, hagyja maga mögött éppen. Minden családnak, minden korán veszendőbe ment, s minden kiteljesedés után bevégzett emberi életnek megvolt a maga sajátos, ám másokéival is rokonítható története. Ismerte valamennyit. Minden őse itt született, itt fekszik az Öreghegy tövében, vagy éppen túloldalán. A hosszú völgy egyik, vagy másik dombján, hajlatában. Sorsa nemcsak az övé, nem az egyetlen a bányászok és bányák fekete krónikájában.

Más asszonyok is jutnak korai özvegségre, nem csupán a bányászfeleségek. De hogy apa és fia...

Az ő negyvenhárom esztendeje úgy szelelt el addigra, föl sem érzett rá. Csak mint egy könnyű, gyöngyvirágillatú, tavaszi fuvallat... ma úgy látja, ennyi volt.

Akkor még nem sajtott gerince, nem vált járása az első léptek után nehezéssé, szemét nem futotta be egy-kettőre pára, hogy csak arra ügyel, idejében forduljon el, senki meg ne lássa. Más anyák is elvesztik a fiukat, az egyetlen, akad, aki a lányát, a kedveset... s mintha mi sem történt volna, sorjáznak egymás nyomaiba lépve keményen, katonásan a hétköznapiak tovább, szürke uniformisban, egy öntvényből kerül ki azután valamennyi. Az ünnepek... a feneketlen barlangok. Sohasem vidámak többé.

A test megpihen, a lélek elborul. Ennyi csak. Ennyi már az ünnep.

Fehér márványkő, sötétzöld bukszusok. Néhány tő muskátli. A hársfa levelei között átszüremkedik annyi fény, hogy megéljenek, de a föld mégsem forrósodik át annyira, hogy délidőn a locsolást ki ne bírja. S éppen, amikor deledőn áll a nap, vetül ide hatalmasan védelmező árnyék.

Csak a nevekre nem nézett. Még mindig nem.

Tekintete gaznövényeket kutatott, keze azokért matatott a morcos-kerek muskátlilevelek alatt. A kicsi kapa könnyedén lazította fel a naponta újra és újra porhanyossá művelt, gonddal gereblyézett, sötét, zsíros kerti földet, a tegnapi rózsák éltek még, külső szirmaik sodrott pereme alatt itt-ott rozdszínű foltok. Irgalmatlanul ítélte korai halálra valamennyit. Bódító illatukat halálzagúnak érezte.

Leült a sárkeret langyos kövére háttal a fejének, pihent. Nézte a szemközi oldalt, a szabad térséget, amelyet még nem parcelláztak fel, a réti virágokat a vadon nőtt, már sárguló fűtenger fölött hajladozni — lassú szellő rin-

gatta őket csendesen. Kissé távolabb a valamikori Kálvária-domb, a három kereszt régen kidőlt, elkorhadt, eltűnt a tetejéről. Kislánykorában megvoltak még... Kis borzongásokkal nézett fel rájuk, ha mindenszentek napján szüleivel erre tévedt, soha nem bátorkodott megkérdezni, melyik a megtérő bűnös, melyik a latoré. Pedig hát meg-megtérő latrok vagyunk valamennyien, jók is, rosszak is. Amilyen a világ. Az formálja az embert, a világ arculatát meg csak a nagy birodalmak urai, senki más. Mint minden időkben.

Szegény édesanya erősen hitte, hogy a világmindenség a Jóisten kezében van. Csak az történhet velünk, amit ad, s amit reánk mér. Ebbe a két szóba: ad és mér — belefért minden. Öröm és bánat. Boldogság és boldogtalanság. Szerencse, szerencsétlenség. Élet és halál. Minden, ami számos.

Édesapa hümmögött, sohasem ellenkezett, csak mosolygott magának csendesen, megbocsátóan. Mit is kezdhett volna ilyen megátalkodott, konok hit ellenében?

S ő lépkedett közöttük szótlánul, engedelmesen, érteni nem sokat értett se a bizonykodásból, se a hümmögésből, ő csak szeretett. Valakit mindig, őszinte ragaszkodással. A temető akkori fényei az őszi estében kószáló lelkeket jelképezték az ő képzeletében. Szülei kezébe kapaszkodott, mégis reszketett félelmében, reszketett a nyirkos-nyúlós, áthatolhatatlan köd hidegétől, a feketébe öltözött felnőttektől, a sehol fel nem található, valahol mégis körülöttük bolyongó holtak szellemétől.

Megélte a legrosszabbat, amit asszony megélhet, nem reszket többé semmitől. Legfeljebb a cipekedéstől, attól meg leginkább csak a keze, lába, szíve legmélyének, még ha ziháltatja is, semmi köze hozzá. Az egy szép napon megáll, mint mindenkié.

Ideje indulni. A délutáni nyitás előtt le kell mosakodnia a raktár hűvösében, azután megszáritkozni... s rámolgat egy keveset. Mindig a göngyöleggekkel vesződik kedvetlenül. A sok rekesz, üres üveg, penészedő zsák...

A fejfául szolgáló márványtömb látásától megint megtartóztatta magát. Mire lenne jó? Akár ha rákiáltanának azok, akiket életükben oly híven szolgált, s akikért immár semmit nem tehet. A visszaúton végig hallaná a soha nem feledhető hangot:

— Anyika-Manyika!

Amint az ura becézte.

— Mamikám-Manyikám...

Amiként a fia.

A két Énekes András. Énekes András 1936—1980. Énekes András 1960—1980. Hogy biztosan felejthetetlen maradjon, szép kerek szám az. 1980. Azzá vált. Felejthetetlené.

Nincs isten az égben, Anyika-Manyika. Nincs irgalom, soha nem volt, nem is lesz talán. Csak vakvéletlen, csak esetlegesség... csak anyag. Elillanó, semmibe vesző... a többi ámitás.

Hát letudta. A mai napra megint. Megint.

A kerékpárgumik surrogását hallgatta elmerülten. Mi gondja másra? Ő mindössze parányi pont a város betonsávjainak egyre növekvő forgalmában, még árnyékot sem vet sem maga elé, sem maga mögé... sajátján gördül tova, magasan áll a nap. Miért is vigyázzon?

Amint végigpedálozik a városon, érzi az ebédszünetről visszasietők pillantásait magán, mintha lepkeszárnyak csapódnának hajához, vállához, arcába —

nem számít. Oda nem fordul, maga elé néz keményen, kitartóan, rezzenéstelen. Erőtlen pilleszárnyak, valóban. Nem érinthetik.

Ma már nem.

Valaha, az első időkben rettenetes volt. Iszonyú.

A szemek, amint hirtelen kitágulnak a felismerés döbbenetével. A riadalommal, a kíváncsisággal. Gyémántkeménységgel. S azok, amelyek mintha az ő látására váltak volna elevenné, a bársonyosak, melegék, résztvevők. S a hirtelen más néznivalót keresők, a váratlanul elfordulók! Mintha láthatatlan szíjak rántották volna félre őket, akár a paradéslovak érzékeny, csupa ideg pofáját a zabla.

A soha szavát nem hallani, szelíd Fehér Manyikából egyszerre özvegy Énekes Andrásné lett. Az elemek kiszámíthatatlan szeszélyének véletlen, passzív áldozata. Túlélő.

Énekes András (1936—1980) halála előtt éppen tíz esztendővel vállalta föl a sehol, senki által nem szívesen fogadott szerepet, az olajjal fűtés lázának idején. A felemelt ujj szerepét.

— Vigyázó szemetek Algyőre vessétek — ezzel heccelték oly sokan.

De őt nem lehetett megállítani.

Bányász volt minden őse, ameddig az emlékezet elért, tudta, mit beszél. Nem csak itthon, vagy a munkahelyén. Szakszervezetben, megyei tanácsnál, országos kongresszuson. Mert a bányákat, de csak néhány tárnát is bűn lezárni. Újra megnyitni sokkal nehezebb lesz. Drágább és veszélyesebb. A támfalak tönkremennek, a gáz felgyülemlik a járatokban, senki sem száll le biztonságban jó ideig azután. A szénbányászat visszafejlesztése következtében szakemberhiány lesz. Halódónak bélyegzett munkaterület nem vonzza a fiatalokat. A nehéz munka már most sem igen — a kilátástalanság, a ki tudja meddig tisztítja.

Országos találkozókon az olajbányász mérnökök maguk is bevallották, hogy a mezők nem sokáig adják ezt a mennyiséget, hogy becsléseik szerint... nos igen. Fehér asztal mellett, mivel az nem kötelez semmire. Borközi állapotban, egy-egy estére szóló barátság hirtelen melegében, de nem teljes felelősséggel, nem hangosan, nem Énekes András módján. Óvatosan.

Végül bölcsebb volt elhallgatnia. Már-már vörös posztóvá lett tulajdon főnökei szemében is.

Javaslati vannak? Helyes. Meghallgatjuk.

Ismételgeti őket? Unos-untalan? Elviseljük. Valameddig.

Prófétál?

De hát ki ez? Mit akar ez? Kinek a helyére pályázik a szerencsétlen, ha ugyan beszámítható még? Mi mozgatja? Miféle érdek? Már a könyökünkön...

Honnan is sejthette volna Énekes András, hogy ebben az országban és napjainkban nem szabad kilógni a sorból? Semmilyen szinten, semmilyen okból.

És elkezdődött a macera. Szigorúan törvényes keretek között egyrészt, alattomban, fülönfoghatatlanul másrészt. Ahogy ez már lenni szokott, mert a kétélű fegyver az igazi.

S azután a gazdasági kényszerűség okán újra megnyitott tárnából, ahová lemenni elsőül és önként jelentkezett, soha nem jött fel többé. A fia sem. Aki a gyászbeszédék szerint egy sokgenerációs bányászcsaládból... apja nyomdokaiban... a menteni indulók között...

Kínos ügy.

Kínos találkozgatni az özvegygel lépten és nyomon. Autóból nézni, amint az nap mint nap, föltéve, ha az időjárás engedi, ugyanazon az útvonalon kerékpározik ki a temetőbe, vagy éppen visszafelé jön onnan... Kínos a volt munkatársaknak, a szomszédoknak, az ismerősöknek — a bányagazgatóság minden tagjának.

Föld alá elevenen mégsem feket a nyugalmukért. El sem költözhet innen most már. Éppen elkészült a ház, éppen bekerítették...

De az özvegynek megítélt téli tüzelőt visszautasította. Azoktól nem kell. Semmi sem kell.

Más vállalathoz szegődött. Ha elpusztulni utánuk nem tudott, most már mindig zöldségillatot érez a sok szénzag után. A sok, alig mosható, keservesen tisztítható fehérnemű fanyar szaga után. Valamennyit elégette. Sokáig büzlött a lassan elhamvadó rongycsomó, a már alig-alig füstölgő hamu is kint a telek végén... maga se hitte volna. Egyik szomszéd se tiltakozott. Kerülte őt akkor még a gyerekhad is, valamennyi fejét lesúnyva kotródott el a közeléből.

Pedig ő nem haragudott senkire. Mindenkinek megvan a magáé, kié látzik, kié nem. Ennyi a különbség csupán.

A zöldségbolt vevőköre lassan kialakult. Miután a bányászfeleségek látára sem futotta el szemét a könny — kiszáradtak azok, akár a halott források patakmedrei — egyre többen pártoltak hozzá. Ha gyérült a forgalom, egyik-másik tovább maradt, nézelődött, de se családról, se munkáról nem váltott szót velük. Árurol, árakról, a zöldségfélék minőségéről, eltarthatóságáról inkább. Kezdetben olyan is akadt, aki cipekedni szívesen segített volna, ám ő elhárította az ajánlkózást. Megbír vele.

Bár akkor még kinszenvedéssel, igaz. Azóta megedződött.

Most is minden a délelőtti rendben várta. Gyorsan ledobta az utcai ruhát, fel a munkaköpenyt... a kirakatüveget sebtében lemosta, annyi autó futkározik az utakon, s hozzá a szárazság! Az útmenti bokroknak, virágágyaknak meghagyott két méternyi földsávba bele-belebújik a szél, a laza talaj felszínét fújdogálja, mintha hűteni akarná s bizony el-ellop belőle néhány maroknyit, porával folyvást meghinti az utcát... neki is jut belőle bőven. Őt perc az egész... néhány gyakorlott mozdulat. Vizes ruha, széles guminyelv, az ügyesen lehúzza a vizet a nagy üvegtábláról, már csak a peremét kell szárazra törölni hogy úgy ragyogjon, mint a nap.

A belső rekeszeket akkor is meg lehet tisztítani, amikor éppen szünetel a forgalom. Nem találnak itt az ellenőrök soha szemetet. Hogy napjában hányszor söpröget, megszámolni se tudja. Mert ő már itt marad, amíg nyugdíjba nem mehet. Másutt se könnyebb, de ami a legfontosabb: ebben a kis üzletben egyedül van. Úgy gondolja s úgy szereti, mint a tulajdonát.

Szeretett volna csengőt az ajtó fölé, amilyenek még gyermekkorában, a régi-régi kicsi fűszerüzletekben voltak, hogy meghallja a vendég érkezését ha a raktárban dolgozik, akkor is. Be kedves szokás volt az! Olyan áhítattal nyitott ő be az öreg Szunyogi bácsihoz kislánykorában, mintha a mennyek országa előcsarnokába lépett volna. A csengőszó finomka dallama suhogó szárnyú angyalok jelenlétét ígerte. De csak ígért. Angyalt sohasem lelt sehol, még karácsony tájékán se. Megszédítő, bódító illatokat annál inkább, az ünnepi hangulatot azonban csak ő hozta magával hasztalanul reménykedő, elfulladású kis szívében.

Bizony, ha az övé lenne ez az üzlet, egy szépen szóló csengettyút fölszereltetne itt.

Jó illatokat tud teremteni, ha tisztaságot teremt, annyi bizonyos. Nyáron se esik neheze, ám télen könnyebb. Amint a kályhába begyűjtött, mindjárt tesz a forró vaslapra egy-egy almáról, narancsról lehámozott héjat, birsalma-szeletkét... meglenni se tudna nélkülük. Nyáron befőttesüvegben virág, saját kertjének egy-két szál virága, télen a cserepes muskátli mósusz-illata lop be a félhomályos helyiségbe valami kedves, titokzatosan csalogató illúziót tavaszból, nyárból, szabad természetből, örömből... életörömről emlékezőt legálább. A különböző illatok összevegyülnek, megbarátkoznak, otthonos hangulatot teremtenek.

A növények is élőlények, csakhogy ők nem bántanak senkit. Pusztulásukban elesettebbek, mint az ember.. meghinti őket friss, hideg vízzel olykor, mintha lázas beteg homlokára tenne borogatást gyengéden. Amint elnyelik felélednek, megszépülnek tőle. Teljes szívéből reméli, hiszen látja: feltámadnak egy kis időre még. Selyemfényűek, tündérkedők. Jó közöttük tölteni a napot. Jó figyelni rájuk... megőrizni őket.

Csak ez a gyilkos, forró szél... most támad fel. Már a fák leveleit is megmegsapja, mintha évődne csak..

Ilyenkor érzi a korát. A száraz meleg ugyan nem bántja oly sokszor megroppant gerincét, de mintha a friss levegőt éppen az ő szomjas lélegezni vágyása elől szippantaná el hirtelen, hogy egy láthatatlan, forró áramlat súlyosan telepedjen szíve tájékára, szorítsa össze gégejét.

Semmi az. Nem kell kényeskedni... Nem kell? Nem szabad, nem lehet. Iszik egy korty hideg vizet... mindjárt megkönnyebbül.

Jó az, ha az embernek oka van a testére figyelni. Ha itt sajdul meg, aztán meg ott... nem gondol másra szakadatlanul. Nem keringőznek gondolatai ugyanazon egy sötét szakadék körül, amelybe már-már úgy szédülne bele, hogy elveszítené önmagát egészen.

A visszarút is összerakta, katonás rendben, egyetlen üveg el nem tört... így kell ezt. A cementpadozaton végigfuttatni még a felmosófára borított vízszuhát, de a tele zsákokat már nem rendezi át, de nem ám. Ötven kilót a kezdet kezdetén még magában is fölemelt. Nem bírja. Kézi targonca nincs. Pedig milyen ügyes, egy személyre szabottakat látott valaha, gyermekkorában a darálóban! A molnár akár nyolcvankilós zsákokat is felemelt, s odábbgördített velük könnyedén. A készségnek mindössze két kicsi kereke volt, arra szereltek földközelpben egy fémcsíkot, két szára kötözködésig ért egy felnőtt embernek, éppen, mint egy kicsi létra, leginkább ahhoz hasonlított. Csak éppen meggörcsítették a száraz végét, hogy alkalmasak legyenek belesimulni az ember tenyerébe. A fémcsíkot a zsák alá bújatták, azt meg éppen csak dönteni kellett, a kerekek már gurították a terhet oda, ahová a molnár két kezével a száraz nyelét fordította. Milyen jó lenne olyanból csak egy is! Hanem a fennkölt technika nem engedi. A rangos. Vagy sok pénzért valódi targonca, amelynél az új világ önértékből nem adja alább, vagy semmilyen.

Ő éppen itt tart, a kézierőnél. Húzza-nyúzza maga után a terhet, ha nagyon muszáj. Szakad a zsák? Hadd szakadjon. Leselejtezik, új állja a helyét... a szíve már nem szakad belé semmi pazarlásba. Okosnak lenni, újítani, vagy bármi régen bevált, elfeledett alkalmatosságot felelmegetni, azzal próbálkozní: mire lenne jó?

A Fehér Manyika is Énekeszé vált, ni! Mit mondanának egyebet? Az ő nótáját ne unja meg senki... meg se hallja senki. Árnyékká lett egészen, mindig az volt, mindigre az marad. Annyi nyomot se hagy maga után ezen a földön, mint egyetlen, könnyedén, táncosan, szívfájdító természetességgel alábillegő, elhervadt falevél. Mert a levelek hullása változást jelent: évszakváltást, s bizonyosságát az eljövendő tavasznak. Hanem az ember elhullása... semmire sem jó. Semmit nem jelent.

Sokat gondolkozott ő ezen... sok órát, sok éjszakát töltött ébren. S már azt is el tudja képzelni, hogy valaki önként menjen a pusztulás elébe nagy célért, nemes feladat jegyében, megbabonázottan.

Hogy legalább értelme legyen.

Ényit az ő pallérozatlan elméje is felfog. Ért. Elfogad.

Bár semmit ne értene, jobb lenne talán. Mert így mindig ugyanoda jut, mint az egyszer, egy egész maradék életre felhúzott bűgöcsiga, amelyet kerecbe tartanak, amelyik el nem szabadul a kalodából, csak pörög, pörög rugója szakadtáig.

Nyári délutánokon mindig gyér a forgalom. Fél három táján jön néhány asszony, valamennyi reggel hatkor kezdte a műszakot, valamennyi siet. Paprikát, paradicsomot, vöröshagymát kérnek leginkább, toporognak, türelmetlenek -- lecsót szándékoznak főzni vacsorára. Néhány szem gyümölcs, esetleg dinnye... szigorúan a gyerekeknek. Miből tellenék többre?

Azután a zárás előtti utolsó fél órában rohanják meg igazán. Valamivel tovább tart nyitva... ő teheti. Se kutyája, se macskája, a lakóinak pedig aligha hiányzik. Önállóak, felnőttek mind a hárman. A fiatalabbak azt remélik: még előttük minden. Minden nagy öröm, minden nagy bánat, habár, mert fiatalok, csak az egyikkel számolnak, szegénykéék. De Erzsébet már tudja, mikor kitől mit várhat, Erzsébet nem gyerek már. Akár így, akár úgy, jól megvan velük.

Mosolyog.

Beidegzett, gyors mozdulatokkal tölt meg zacskót zacskó után, számol, fizettet, visszaad. Az áru maga-magát kínálja. Kérdezik, válaszol. Ha nem kérdik, nem beszél. Mosolyog.

Lépten-nyomon ki-kifut a raktárba, megmossa a kezét. Oly hamar bepiszkolódik. Krumplihejón maradt láthatatlan portól, az aprópénz fémszagú mocskától... ha kesztyűt húzhatna néha! Csak az árut vigyázná vele. Tiszta kézzel nyúlhatna gyümölcshöz, főzelékhez, vajsárga paprikához, piros paradicsomhoz, a padlizsán ibolyaszínű, fényes-szép héjához... kesztyűben a többihez. Bolondnak néznék bizonyosan.

— Uborkát salátának. Itt soha nem fonnyadt, Manyikám. Hogy csinálja?

— Varásló ő...

— Ebben a parányi üzletben mindent megtalálni. S még az sem baj, ha ilyenkor, zárás előtt...

Nem válaszol, mosolyog.

Maga sem veszi észre, hogy olykor már nem mesterkélten, nem kényszerből, de megbékélten, ártatlan örömtől sugárzik az arca.

A vásárlók észreveszik. Lopva össze-összemosolyognak. S jönnek szívesen... jönnek máskor is.